

Zbigniew Suchar

3. II. 69, 81
rodz: 1605 1620

U ŹRÓDEŁ TRADYCJI

Dziwne zrządzzenia... Niemal ci wszyscy, którzy przyszedli na świat w tych stronach i zabłysnęli potem w polskim piśmiennictwie, związani byli z rodzimą glebą jedynie w młodości. I chociaż później wspomnienie ojczyściej okolicy będzie w ich twórczości powracać - nie pracowali przeważnie nad dorobkiem kulturalnym swoich regionów. Kujawy, Pałuki, Kaszuby, Ziemia Chełmińska i Dobrzyńska - tak będzie w metryce; Warszawa, Kraków, Lwów, Wilno - tam będzie się toczyć ich biografia twórcza; tam a także w licznych innych ośrodkach kraju i za granicą. Sprawili to warunki historyczne, z których jeden miał szczególny wpływ na owe migracje. Na Pomorzu i w jego sąsiedztwie nie było po prostu centrów, które mogłyby być nęcące dla ludzi pióra. Wystarczy porównać, jak zaczęła się zmieniać i do dziś zmienia się sytuacja w związku z powołaniem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, zaczęły się kształtować środowiska literackie i plastyczne, obecnie - coraz bardziej liczne i zwarte. W minionych stuleciach i dziesięcioleciach ~~wiekach i dziesiętkach lat~~ o środowiskach trudno mówić. Pojawiły się za to jednostki, często znakomite. Ludzi ci byli synami tej ziemi, wzrastali pod urokiem jej dziejów i jej krajobrazu. I potem losy ich rzuciły daleko od stron rodzinnych - pozostali tradycjach ojczyściej regionów. chociaż

Handwritten initials and a circled 'hx' in the top left margin.

Stamp: "Zbiórka" with handwritten numbers "311 05" and "M-S" and a signature.

Handwritten notes in blue ink: "kulturalno-artystycznych," "w którego orbicie kształtowały" "obecnie -"

Pragnę przypomnieć niektóre postaci. Skłonił mnie do tego zwołany do Bydgoszczy zjazd Związku Literatów Polskich - zjazd o wyjątkowym znaczeniu, bowiem odbywający się w jubileuszowym roku 25-lecia Polski Ludowej. Niech te wzmianki zaświadczą, że miasto zjazdu jest stolicą regionów, które dały naszej literaturze twórców o nazwiskach znanych z każdego podręcznika.

Tę galerię otwiera Jan z Ludziska na Kujawach, wybitny humanista XV-wieczny. Był profesorem Akademii Krakowskiej, kształcił się w Padwie. Znaczną rozgłos przyniosła mu rozprawa o sztuce retorycznej, należącej w tamtych czasach do dyscyplin, które ucząc krasnosłowa torowały drogę literaturze. Jan z Ludziska zyskał sobie największe uznanie z powodu mowy, którą wygłosił w obecności Kazimierza Jagiellończyka, przybywającego na uroczystość objęcia tronu. Kujawianin wystąpił z rewolucyjnymi podówczas poglądami, stwierdzając, iż "natura stworzyła wszystkich ludzi wolnymi", a zatem prosi króla, by "usunął niewolę chłopską, najgorszą plagę ze wszystkich nieszczęść".

W tym samym stuleciu wskławił się prawnik, polityk i publicysta - Paweł Włodkowic z Brudzenia na Ziemi Dobrzyńskiej. Z czasem otrzymał on godność rektora krakowskiej Almae Matris, powierzana luminarzom naukowym epoki. Na arenie międzynarodowej głośne były traktaty i mowy Włodkowica, skierowane przeciwko Krzyżakom. Sam będąc synem

polskiej dzielnicy, która szczególnie ucierpiała od grabieżczego Zakonu, wystąpił z namiętnym oskarżeniem krzyżackich nieprawości. Orędownik - dowodził Dobrzyńianin - nie może być narzędziem krzewienia wiary, nie można przemocą narzucać ludom swoich przekonań. Tak więc po raz pierwszy odezwał się głos postulujący humanitaryzm w polityce.

Genialny toruńczyk - Mikołaj Kopernik, który przeszedł do dziejów cywilizacji jako twórca nowoczesnej astronomii, pozostawił prace świadczące również o jego artystycznych zainteresowaniach. Pisał samodzielne utwory i trudził się pracą przekładową, tłumacząc z greki na łacinę listy i maksymy Teofilakta Symokatty. Literatem (w całym tego słowa znaczeniu) był ~~też~~ ^{także} działający (w XVI stuleciu) Klemens Janicki - syn chłopca z Januszkowa na Pałukach. Zmarł bardzo wcześnie, nie zdążył rozwinąć talentu, który zapewnił mu we Włoszech laur, a w naszej literaturze - czołową pozycję wśród twórców poezji polsko-łacińskiej. Literaturoznawcy uważają Janicjusa za najwybitniejszego poprzednika Jana Kochanowskiego.

Przez wszystkie następne stulecia z Pomorza i Kujaw odpływali do różnych stron kraju i za granicę ludzie, przyczyniający się do rozwoju rodzimej kultury. W czasach nowszych zapisał się na przykład trwale nazwisko Józefa Wybickiego z Bendomina na Kaszubach. Uczestnik walk zbrojnych narodu na przełomie XVIII i XIX wieku, był

Kujawach, a po powrocie z zesłania, gdzie dostał się za udział w antyzaborczych konspiracjach, osiadł w Skępem na Ziemi Dobrzyńskiej. Najbardziej znanym utworem Gustawa Zielińskiego stał się poemat "Kirgiz", będący metaforą pragnień wolnościowych pokolenia uczestników powstań narodowych.

Wincenty Rapacki z Lipna ~~znany zważywszy~~ zapewnił sobie przede wszystkim miejsce w historii polskiego teatru. Ten świetny aktor sięgał jednak często do pióra i puszczał w świat utwory dramatyczne i teatrologiczne rozprawy. Region rodzinny Rapackiego - Ziemia Dobrzyńska - wydał również poetę i publicystę Andrzeja Niemojewskiego, który w młodości reprezentował poglądy rewolucyjno-demokratyczne w naszej literaturze. Nuta buntu społecznego pobrzmiewa najsilniej w jego cyklach poetyckich "Polonia irredenta".

Ale oto pisarz, którego już nie sposób sobie wyobrazić bez stron rodzinnych. Zwano go "kaszubskim Mickiewiczem", prawda - że z przesadą, ale jeśli dziś zastanowić się nad rolą, jaką odegrał, nie ulegają wątpliwości wartość jego ~~raz~~ utworów jako mocnego oręża w walce z naporem germanizmu. Hieronim Derdowski, syn chłopca ze wsi Wiele w powiecie chojnickim, był autorem epopei "O panu Czorlinskim" i innych utworów, w których wydobywał na jaw polskie tradycje kaszubszczyzny. Także pisarzem ściśle regionalnym, jednym

z mnogiego pocztu, był Józef Stańczewski z Wąbrzeźna, działający później - podobnie jak Derdowski - na emigracji w Ameryce.

W tradycjach kulturalnych regionu oddzielne miejsce zajmuje ~~był~~ słynny syn Włocławka - Julian Marchlewski, przywódca polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego. W dorobku wybitnego rewolucjonisty znajduje się bogata publicystyka na tematy artystyczne i literackie. Julian Marchlewski zajmował się również przekładami oraz edycjami dzieł pisarzy ~~z~~ okresu "Młodej Polski". Właśnie w dobie modernizmu zyskali sobie sławę dwaj inni kujawianie - Jan Kasprówicz z Szymborza i Stanisław Przybyszewski z Łojewa. Pierwszy z nich, syn chłopa, był czokowym reprezentantem poezji swego czasu, działał jako tłumacz i historyk literatury. Drugi - zdobył sobie sławę międzynarodową w kręgach modernistycznych w Europie, a następnie był głównym inspiratorem nowych prądów na gruncie polskim. W ostatnim okresie swego życia Przybyszewski zupełnie zerwał z "cygańską przeszłością" i niespodziewanie dał się poznać jako działacz patriotyczny w Gdańsku. [Trubadur" i kronikarz tej epoki - Tadeusz Boy-Żeleński był przyjacielem i protektorem utalentowanego pisarza-robotnika - Jakuba Wojciechowskiego z Barcina. [Niejako łącznikiem między dawnymiⁱ nowymi czasami był żyjący do niedawna w Bydgoszczy nestor literatury polskiej - Adam Grzymała-Siedlecki, krytyk, prozaik, dramaturg, eseista. Ten niezwykle człowiek był jednym z tych, którzy stanęli u progu narodzin środowiska literackiego w Bydgoszczy.

- jak wiadomo - autorem naszego hymnu. ^{Ten} ~~to~~ najszlachetniejszy utwór Wybickiego jest jedynie drobnym fragmentem jego bogatej twórczości ~~literackiej~~ literackiej, na którą złożyło się między innymi szeregi dramatów, posiadających trwałe miejsce w dorobku teatru polskiego Oświeceniowego. Ze zrywem niepodległościowym w dobie insurekcji kościuszkowskiej związana jest postać głośnego "czerwonego generała", poety i żołnierzy - Jakuba Jasińskiego, rodem z Kujaw. W jego twórczości często odzywają się pogłosy pieśni ludowych rodzinnego regionu.

Ze Żnina na Pażukach wywodzą się dwaj znakomici uczeni okresu Oświecenia, ~~o~~ zarazem eseści i publicyści, bracia Jan i Jędrzej Śniadeccy, zaś w Toruniu urodził się człowiek, który wprowadził sam nie był pisarzem, ale spełnił wyjątkową rolę w dziejach naszej literatury. To Samuel Bogumił Linde, twórca monumentalnego słownika języka polskiego, do którego sięgają całe pokolenia piszących i do dziś sięgają. Torunianinem z pochodzenia był też Fryderyk Skarbek, z profesji ekonomista i polityk, a jednocześnie autor wielu powieści historycznych i obyczajowych, tkwiących w modnym wówczas tak zwanym nurcie sentymentalnym. I obecnie wznawia się niektóre pozycje, znajdując chętnego czytelnika. Poeta romantyczny i powieściopisarz Gustaw Zieliński, ~~urodził się~~ urodził się w Markowicach na